

HÅNDBOG I HØFLIGHED

HÅNDBOG I HØFLIGHED

Kulturelle koder i 11 EU-lande

REDIGERET AF ULLA GJEDDE PALMGREN

Håndbog i høflighed – kulturelle koder i 11 EU-lande

Redigeret af Ulla Gjedde Palmgren

2. oplag, 2008

© Multivers, 2007

Udgiver: Forlaget Multivers, København, www.multivers.dk

Omslag: Danesadwork

Tryk: special-trykkeriet viborg a-s

ISBN: 978-87-7917-107-7

Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af denne bog eller dele heraf er kun tilladt i overensstemmelse med overenskomst mellem Undervisningsministeriet og Copy-Dan. Enhver anden udnyttelse uden skriftligt samtykke fra Multivers ApS er forbudt ifølge gældende dansk lov om ophavsret. Undtaget herfra er korte uddrag til brug for anmeldelser.

Bogen er også udgivet som e-bog og må derfor ikke indskannes.

Printed in Denmark 2008

INDHOLD

FORORD 7

“DISKRET SOM EN DANSKER” 9
af Ulla Gjedde Palmgren

TYSKLAND 13
af Henrik Rye Møller

SVERIGE 45
af Marie Østergaard Knudsen

STORBRITANNIEN 77
af Annegrethe Rasmussen

FRANKRIG 113
af Ulla Gjedde Palmgren

ITALIEN 145
af Thomas Harder

FINLAND 179
af Marja Vasala-Fleischer

SPANIEN 203
af Jens Ulrich Pedersen

POLEN 231
af Christina Djurhuus

BELGIEN 257

af Sandra Dæncker & Jette Friis Tucă

IRLAND 287

af Michael Böss

ESTLAND 313

af Peter Kyhn

BOGENS BIDRAGYDERE 333

FORORD

Mennesker nærmer sig hinanden i kraft af deres fælles natur, men sæder og skikke holder dem adskilt.

Confucius (551-479 f. Kr.), kinesisk tænker

EU har eksisteret i 50 år, og Danmark har været med i 34 år. Men hvor godt kender vi egentlig omgangsformerne og de kulturelle koder i de andre EU-lande?

Denne bog har det som sin ambition at være en håndsrækning, en adfærdsguide til danskeren, der skal rejse, enten i forbindelse med arbejde eller studier eller af ren og skær lyst – gerne det hele på én gang – til et af de elleve EU-lande, der er beskrevet nærmere.

Vores mål er at fremme det, der i gamle dage hed mellemfolkelig forståelse, og som i dag hedder interkulturel kommunikation. I en stadig mere internationaliseret verden, hvor folk flyver og farer rundt til alle mulige lande og kommunikerer med mennesker fra andre kulturer, kan det være en hjælp – og det kan tilmed være både interessant og berigende – at kende det pågældende lands underforståede kulturelle koder og regler.

Vi har valgt at beskrive følgende elleve blandt 27 mulige EU-lande: Tyskland, Sverige, Storbritannien, Frankrig, Italien, Finland, Spanien, Polen, Belgien, Irland og Estland. Landene er valgt ud fra følgende kriterier: nærhedskriteriet, lande af særlig kommerciel, politisk og kulturel relevans for Danmark, de store ”uomgængelige” lande i EU samt nogle af de nyere EU-lande.

De elleve bidrag til denne antologi er skrevet af eksperter, der hver især har et indgående kendskab til deres land,

og som har boet og arbejdet i og med det pågældende land i adskillige år. Den enkelte skribent står selvfølgelig kun inde for beskrivelsen af sit ”eget” land.

“DISKRET SOM EN DANSKER”

af Ulla Gjedde Palmgren

The perfect European should be... Humorous as a German, generous as a Dutchman, discreet as a Dane, famous as a Luxembourger, technical as a Portuguese, humble as a Spaniard, cooking like a Brit, available as a Belgian, controlled as an Italian, driving like the French, organized as a Greek, sober as the Irish.

EU-postkort, 1993.

En yngre og nyudnævnt dansk administrerende chef i en større dansk virksomhed rejste på sin første mission til Paris for at møde sin franske kollega fra en endnu større fransk virksomhed. Det var en dejlig og meget varm sensommerdag, og hun havde klædt sig på efter det gode vejr: lette, lyse sommergevandter og sandaler, nydelige, men dog sandaler. Hendes franske kollega, i sin tid udgået fra den prestigefyldte embedsmandsskole *ENA* (*Ecole Nationale d'Administration*) og med adskillige tunge poster på sit *CV*, stod med sit følge parat til at tage imod, ulasteligt klædt i varmen. Efter de indledende høflighedsudvekslinger foreslog den danske erhvervskvinde, at de to kolleger skulle være dus og begyndte derefter at spørge interesseret ind til nogle af de emner, de to skulle drøfte. Franskmanden fandt den unge kvindes fremfærd noget anmassende, og han var lidt reserveret under hele deres møde.

Kommunikationen mellem de to repræsentanter for hvert deres EU-land blev ikke fremmet den dag. Tværtimod.

Hvad gik galt?

- Set fra et dansk synspunkt er det naturligt at klæde sig lidt afslappet, når det nu er sådan et dejligt vejr. Det gælder om at få det gode vejr med, ikke sandt?
- Set fra et dansk synspunkt er vi alle lige. I Danmark har vi tradition for en flad organisationsstruktur, og vi føler ubehag ved hierarki. Vi er dus med statsministeren og kalder vores dronning for Margrethe, og vi gør skam ingen forskel på ung og gammel, mand og kvinde.
- Set fra et dansk synspunkt er det vigtigt at kunne øjne mennesket bag den professionelle maske. Vi kan lide chefer og beslutningstagere, der viser sig for os som mennesker. Selv om et møde er af forretningsmæssig og professionel karakter, sætter vi pris på en vis gemytlighed.
- Set fra et dansk synspunkt er åbenhed og ligefremhed plusord. For os signalerer en åben og ligefrem adfærd, at vi ikke har noget at skjule. Det er også et tegn på, at vi er naturlige og ikke så fine på den. Når vi rejser ud i verden, er vi imødekommende og smilende, og når vi taler professionelt, går vi lige til sagen. Hvorfor dog spille tiden med så megen tom retorik og udenomssnak?

Samme dansk-franske møde tolkes ganske anderledes, hvis man ser på det med franske øjne:

- Set fra et fransk synspunkt er det ikke seriøst at dukke op til et møde i bare tæer og afslappet sommertøj. Det betyder, at man ikke tager sit arbejde alvorligt, og at man heller ikke tager værten, der blandt sine mange gøremål har afsat tid til et møde, seriøst.
- I Frankrig opfattes hierarki på en arbejdsplads som nærmest naturgivent. Man forventer, at chefer opfører sig som netop chefer, og det er derfor utænkeligt, at en leder f.eks. spiser sin frokost sammen med underordnede medarbejdere.
- Set fra et fransk synspunkt er det vigtigt at leve op til og være på højde med sin funktion. Som leder på et vist niveau repræsenterer man sit firma inden for et bestemt område, og hvad enten der er hedebløge eller snestorm, skal man holde en vis stil, både når det gælder ydre fremtoning og væremåde i øvrigt. Vedkommende gæst kommer jo ikke som privatperson, men i kraft af et embede, og han/hun har krav på en professionel, værdig og korrekt velkomst.
- I Frankrig sker rekrutteringen af ledere i øvrigt sjældent uden for det professionelle miljø, så en fransk chef er som regel vant til at færdes på de bonede gulve.
- Set fra et fransk synspunkt er det højst ejendommeligt, at en yngre kvinde foreslår en ældre mand og kollega, at de skal være dus. Den kvinde er simpelthen ude med snøren! For hvorfor i alverden skulle man dog ellers ønske at blive dus med et vildtfremmed menneske?
- Set fra et fransk synspunkt er det temmelig besynderligt, hvorfor det nordiske princip om ”naturlighed” nu skal

være så saliggørende. Får man øje på noget, der er køn-
nere og mere sandt ved at være ligefrem og naturlig?
Kultur er fra et fransk synspunkt det, der ophøjer men-
nesket, naturlighed derimod er ikke en ønskværdig til-
stand, den kan man overlade til dyr og småbørn, der
ikke ved bedre.

På dansk har vi udtrykket ”at gå i folk med træsko på”. Selv
om man formentlig hurtigt kan blive enige om, at det må
være en ubehagelig oplevelse at blive gået i med træsko, er
udtrykket entydigt positivt. For en person, der går i folk
med træsko på, er, på trods af at vedkommende iført
klodset fodtøj ”går i folk”, så uformel, charmerende og lige-
frem, at folk nødvendigvis må lade sig afvæbne. Klodshans,
det er os. Undertippede, med pludder i træskoene og hele
svineriet: ”Og ta’r hun mig ikke, så ta’r jeg hende alligevel.”
Ligesom dengang Danmark vandt europamesterskabet i
fodbold i 1992, ren Klodshans.

Problemerne opstår, når andre mennesker og i dette til-
fælde andre folkeslag – og taler vi EU, er der tale om godt
460 millioner mennesker – ikke kan få øje på, at vi i virke-
ligheden bare er charmerende, når vi kommunikerer. De op-
fatter os som plumpe, ubehøvlede og småpinlige, deraf den
selvfølgelig ironiske karakteristik ”*discreet as a Dane*” på
EU-postkortet.

Må vi hermed foreslå, at man lader træskoene blive der-
hjemme og i stedet følger rådet i et andet godt dansk udtryk,
nemlig ”stikker fingeren i jorden”, når man omgås vores
europæiske naboer.

Rigtig god læsning!

TYSKLAND

af Henrik Rye Møller

Geografi

Hovedstad: Berlin (3,4 mio. indbyggere (2006)).

Areal: 357.000 km².

Indbyggertal: 82,5 mio.

Befolkningsvækst pr. år: 0,0 % (2005).

Befolkning: Tyskere (91,5 %). Mindretal: Dansk, sorbisk, frisisk samt sinti-romansk. 19 % af befolkningen har migrationsbaggrund, 8,5 % har udenlandsk statsborgerskab overvejende fra Tyrkiet, Grækenland, Italien, Polen, Rusland og det forhenværende Jugoslavien.

Sprog: Tysk.

Religion: Luthersk-evangelisk (34 %), romersk-katolsk (34 %), islam (3,7 %).

Økonomi

BNI pr. capita: € 27.229 (2005).

Vækst i BNP pr. capita: 1,4 % (2005), 2,7 % (2006).

Valuta: Euro (EUR).

Det er næppe for meget at påstå, at Tyskland er et af de lande i verden, som både gennem historien og frem til i dag har betydet allermest for Danmark.

Økonomisk er det tyske marked altafgørende for dansk eksport: Hver femte eksportkrone tjent hjem til Danmark kommer fra Tyskland og andre tysktalende lande. På baggrund af den økonomiske vækst på 2,7 % i Tyskland i 2006

er der grund til at forvente, at det vil gå endnu bedre med eksporten i de kommende år.

Sprogligt har vi som en del af den germanske sprogstamme nydt godt af indflydelsen sydfra: Man kunne ikke tænke sig at formulere det anderledes, når vi på dansk konstruerer en ordgruppe som f.eks. ”mit nye hus”, men det er nok de færreste, der ved, at vi i virkeligheden næsten taler middelaldertysk, for dengang hed det ”min nüwes hus”, og det er i dag blevet til ”mein neues Haus”.

Religiøst har Tyskland præget os på afgørende vis: Tænk blot på reformationens fader Martin Luther, der slog sine 95 teser op på kirkedøren i Wittenberg. Fra ham har vi den luthersk-reformerede folkekirke, som er det mest grundfæstede af de danske trossamfund.

Endelig har vi modtaget stærke impulser sydfra i kunstnerisk og anden kulturel sammenhæng – og vi har selv præget tyskerne. Hvad ville f.eks. den danske romantik (ca. år 1800) være uden den tyske, og omvendt?

Man må heller ikke glemme, at Tyskland er det eneste land, som vi har en fysisk grænse med – hvor det gode nabolik i det sidste halve århundrede har været normen, men som gennem historien har været skueplads for konfrontationer. En af de mest skelsættende begivenheder var året 1864, hvor den danske Jens blev løbet over ende af sydfra kommende styrker, og hvor Danmark mistede områderne syd for Kongeåen. Sønderjylland stemte sig i 1920 tilbage til Danmark.

Det er derfor meget nærliggende for enhver dansker at beskæftige sig med de kulturelle koder, der kendetegner vort sydlige naboland, uanset om man er forretningsmand, turist eller blot almindeligt interesseret i natur, kultur og samfund.

TYSKLAND I VERDEN

Nu er Danmark jo ikke det eneste land, Tyskland plejer naboskab med. Ud over at dyrke forholdet til sine 8 andre umiddelbare nabolande – i urets retning Polen, Tjekkiet, Østrig, Schweiz, Frankrig, Luxemburg, Belgien og Holland – lægger Tyskland stor vægt på forholdet til de andre lande i EU, til den øvrige verden, herunder tredjeverdenslande, og ikke mindst til stormagterne USA, Rusland, Japan og Kina.

I de senere år er kontakten til store lande som Indien og Brasilien blevet intensiveret. Tysklands størrelse som EU's mest folkerige land samt den problematiske historiske bagage fra det 20. århundrede, hvor to verdenskrige udgik fra tysk jord, har bevirket, at Tyskland føler en særlig forpligtelse til at være internationalt engageret i fredens og den gode samarbejdsånds tjeneste.

I starten af det 21. århundrede har disse ædle hensigter også være forbundet med en mere jordnær ambition om i højere grad end nu at blive en beslutningstager i nogle af det internationale samfunds vigtige samarbejdsorganer, f.eks. FN.

Tyskland og USA

Det tyske forhold til verdens eneste tilbageblevne supermagt USA kan naturligvis ikke ses uafhængigt af begivenhederne under verdenskrigene i det 20. århundrede, især den anden verdenskrig. Amerikanerne, briterne og russerne (Sovjetunionen) var hovedmændene bag sejren over Nazityskland, og gennem adskillige år var den amerikanske zone i Tyskland præget først af direkte besættelse og senere militær tilstedeværelse. Vesttyskland fik formelt sin suverænit

i 1955, men Vestberlin forblev under allieret kontrol helt frem til den tyske genforening i 1990.

Den første vesttyske forbundskansler Konrad Adenauer så det som sin fornemste udenrigspolitiske opgave at sikre Tysklands optagelse i den vestlige verden, især i europæisk sammenhæng, men også hen over Atlanten mod USA. 'Vest-indbindingen' af Tyskland fik efter manges vurdering højere prioritet end genforeningen med det østtyske område, som indtil 1949 udgjorde den sovjetiske zone. Dette område blev efter konstitueringen af den vesttyske stat udråbt som en selvstændig tysk stat (DDR) med 17 millioner indbyggere mod Vesttysklands 60 millioner. Vestberlin kom til at ligge som en isoleret vestlig ø midt inde i DDR. Den vesttyske og vestberlinske orientering mod Vesten blev forstærket af den kolde krig, mest markant efter bygningen af Berlinmuren i 1961.

Da den unge præsident John F. Kennedy i 1963 besøgte Vestberlin og i solidaritet med den vestberlinske befolkning udtalte de berømte ord "Ich bin ein Berliner", ville USA-begejstringen ingen ende tage. Senere i 60'erne forårsagede andre internationale omstændigheder, bl.a. omkring Vietnamkrigen, at USA's image i Tyskland blegede en del.

Op gennem 70'erne og 80'erne var det tysk-amerikanske forhold præget af saglighed og orienteret mod praktisk gennemførlig politik, men noget hjerteligt forhold blev det aldrig rigtigt, heller ikke under de to konservative statsledere Kohl og Reagan. Fra 1982 havde Tyskland fået en konservativt ledet regering under kansler Helmut Kohl, men bl.a. grundet USA's militære oprustning under den højre-konservative præsident Ronald Reagan – planer, som i høj grad indbefattede Mellemeuropa – var holdningen til USA i Tyskland skeptisk afventende.

Fra starten af 90'erne under den første præsident George Bush ændredes tonen til det bedre, og Kohl har flere gange udtalt, at uden USA's positive medvirken havde det været svært at få traktaterne om Tysklands genforening i hus pga. af Frankrigs og Storbritanniens kritiske holdninger. Fra sluthalvfemserne og frem til 2005 blev Tyskland ledet af en rød-grøn regering, som slog en mere kritisk tone an i det tysk-amerikanske forhold. Tyskland var sammen med Frankrig en af de største modstandere af den USA-ledede invasion mod Iraks diktator Saddam Hussein i 2003, og dette førte til et anstrengt forhold mellem de to lande – et forhold, som dog blev mildnet noget i løbet af 2005. Siden 2005 er Tyskland blevet regeret af en stor koalition bestående af CDU, CSU og SPD. Tysklands første kvindelige kansler Angela Merkel (CDU) har fortsat den mere forsonlige politik over for USA.

Tyskland og EU

I modsætning til Danmark er der i Tyskland generelt ikke nogen skeptisk holdning over for EU – tværtimod er der i stort set alle de politiske partier en opbakning til det europæiske projekt, og der er en anderledes stor mediebevågenhed i relation til EU-emner. Drøftelserne af den nye EU-forfatningstraktat var således i foråret 2005 forsidestof på alle tyske aviser, og det på trods af, at befolkningen ikke skulle tage direkte stilling til emnet: Tyskland er et af de lande, hvor politiske afgørelser kun yderst sjældent lægges ud til folkeafstemninger.

Der er dog emner, hvor overdragelsen af suverænitet til EU har medført stormvejr i den politiske debat. Mest markant var den meget følelseladede debat op til afskaffelsen af den tyske D-mark, da man forberedte indførelsen af den

fælles europæiske valuta Euro i årene omkring 2000. Tyskerne havde altid forbundet D-marken med stor økonomisk stabilitet, og angsten for inflation sad (og sidder stadig) dybt i de fleste tyskere, som med gru tænker på det fæmøse år 1923, hvor inflationen løb løbsk, og hvor lønningerne var værdiløse, stort set før de var udbetalt.

Men i dag er euroen accepteret af de allerfleste tyskere, og den økonomiske nedtur, som Tyskland oplevede indtil 2006, forbinder de færreste med et ønske om at få D-marken genindført. Dertil er den europæiske økonomi alt for integreret. Til gengæld lykkedes det i 2005 Tyskland og Frankrig at få den såkaldte stabilitetspagt sat midlertidigt ud af kraft, og det betyder, at EU godkender, at landene overskrider grænserne for optagelse af lån til at finansiere statens underskud. Et skråplan, advarer mange økonomer, men Tyskland og Frankrig fik deres vilje, og det fælles pres på EU's beslutningsorganer er blot et af mange eksempler på tysk-fransk samarbejde i dagens Europa – men sådan har det nu bestemt ikke altid været.

Tyskland og Frankrig

For er der to lande, der op gennem historien har været oppe at toppes om det ene og det andet, er det de to tidligere 'arvefjender' Tyskland og Frankrig. Man kan blot nævne Napoleons felttog mod bl.a. Tyskland. Eller man kan nævne Bismarcks sejr over Frankrig i 1871, som reelt grundlagde betingelserne for samlingen af Tyskland i form af det tyske kejserrige, som varede helt frem til slutningen af første verdenskrig i 1918. Tabet af Alsace og Lorraine til Tyskland i 1871 var særligt smerteligt for mange franskmænd, og det var en sejr for franskmændene, da man efter første verdenskrig atter kunne give Elsass og Lothringen de franske navne

tilbage. Og man kan nævne Hitlers imperialistiske aggression i årene 1938-1945, hvor indtagelsen af Paris i 1940 kom til at stå som et særligt symbolsk kendetegn for tysk militær overlegenhed.

Den franske forfatter og nobelpristager François Mauriac udtalte engang med slet skjult sarkasme om det delte Tyskland: ”J’aime tant l’Allemagne, que je suis heureux qu’il y en ait deux” (”Jeg elsker Tyskland så højt, at jeg er lykkelig over, at der findes to af det”). Holdningen er ikke kendetegnende for det fransk-tyske forhold i dag. Både i Paris og Berlin ser man en stærk fransk-tysk alliance som en sikring af stor indflydelse internt i EU og eksternt i en verden præget af magtforhold i forandring. Man ser alliancen som et bolværk mod indflydelsesrige magter på den anden side af Atlanten og f.eks. i Mellem- og Fjernøsten.

DANSK-TYSKE RELATIONER

Tysk og tyskere i Danmark

I den danske nationale selvforståelse forsøger man ofte at afgrænse sig, endda distance sig, fra det tyske. ”Det er en tysker”, siger grisehandleren i tv-serien *Matador* til sin hund Kvik, som så lader kiksen ligge. På replikken ”Det er en dansker” kaster hunden sig straks over kiksen. Krigsbegivenhederne i 1864, besættelsen i 1940-1945 og simpelthen det at være den lille over for en stor nabo har været medvirkende til at skabe denne skepsis. Vi så den potentielt tyskerfjendtlige holdning poppe op igen ved den tyske genforening i 1990.

Sådan har det imidlertid ikke altid været. I syttenhundredetallet og langt ind i attenhundredetallet var Danmark i stor udstrækning et multilinguelt (flersprogligt) land. Her-

tugdømmerne i Sydslesvig og Holstein var overvejende tysktalende, og i Kongens by København talte man både dansk, norsk og tysk, sidstnævnte var især fremherskende inden for administration, jura og politik. En berømt politiker er tyskeren Struensee, som satte et umiskendeligt præg på den danske politik og som også havde sin gang i de mere private gemakker på kongeslottet – med fatale følger: han endte med at blive halshugget. Flere tyske kunstnere bosatte sig i Danmark, f.eks. digteren Klopstock, der var meget toneangivende i skabelsen af forudsætningerne for den romantiske bevægelse. Vi opfatter den romantiske digter Adam Oehlenschläger, der bl.a. skabte værket om Guldhornene, som meget dansk, men hans kunstneriske præstationer er under stærk tysk indflydelse. Også inden for malerkunst er den tyske indflydelse stor, men det virker også den anden vej, f.eks. havde maleren Caspar David Friedrich havde nære forbindelser til Danmark – han blev uddannet på Kunstakademiet i København – og fik inspiration til mange af sine romantiske motiver i det danske landskab. Der kan nævnes mange flere eksempler på tysk og tyskere i Danmark, men lad os vende blikket den anden vej og betragte et eksempel på dansk indflydelse i Tyskland.

Dansk og danskere i Tyskland

Springer vi ca. 100 år frem til omkring år 1900, er den foretrukne genre inden for teatrets verden den naturalistiske strømning, og her er det særlig den skandinaviske kunst, der står stærkt. Den dansk-norske dramatiker Henrik Ibsen dannede skole i Skandinavien og i Tyskland, og flere tyske naturalistiske dramatikere, bl.a. den i Tyskland i forvejen nok så berømte Arno Holz, offentliggjorde sit drama Papa Hamlet under det i tyske ører skandinavisk klingende (men